

38 / Z RAPORU

MURAT
YÜLEK

PROF. DR. MURAT YÜLEK

OSTİM TEKNİK ÜNİVERSİTESİ REKTÖRÜ

Türkiye'nin stratejik sektörleri nasıl desteklenmeli?

Amerika Birleşik Devletleri, devletin kuruluşundan itibaren silah (savunma), havacılık ve uzay gibi sektörleri çok yakından izledi ve bu sektörlerdeki şirketleri çeşitli araçlarla destekledi. Mariana Mazzucato'ya göre Amerika Birleşik Devletleri'nin son 20 yıldaki teknolojik ve sanai hamlesinin ardında da "Girişimci Devlet" vardı. İpad'den Tesla'ya kadar günümüzün dev ABD şirketleri devletten aldıkları desteklerle bugüne geldiler. Benzer şekilde devletin stratejik sektörleri destek vermesi, İngiltere (14. yüzyıldan itibaren) Almanya (18. yüzyıldan itibaren), Japonya (19. yüzyıldan itibaren), Rusya (18. yüzyıldan itibaren) ve Fransa (17. yüzyıldan itibaren) gibi değişik ülkelerin sanayileşme ve kalkınmasında da anahtar rol oynamıştı.

Gelelim Türkiye'ye. Osmanlı İmparatorluğu 19. yüzyıldan itibaren stratejik sektörleri belirleyerek bunlara destek vermeye başlamıştı. Özellikle tekstil ve silah sanayiinde yoğunlaşan bu çaba daha çok devlet eliyle üretici kuruluşların kurulması veya özel sektör yatırımcılarına destek verilmesi şeklinde gerçekleşti. Cumhuriyetin başlangıç döneminde, Atatürk'ün özel takibiyle, 1934-38 yıllarında uygulanan Birinci Beş Yıllık Sanayi Planı kapsamında 21 fabrika inşa edildi. Bu rakam size az gelebilir ancak o dönem açısından bir başarı sayılmalı. Zira, İkinci Beş Yıllık Sanayi Planı hiç uygulanmadı. İkinci Dünya Savaşı'nın ardından, 1940'lı yılların sonunda Kadro Hareketi (Vedat Nedim Tör, Yakup Karaosmanoğlu, Şevket Süreyya Aydemir vs.) yeni bir sanayi planı geliştirerek bunu hükümete sunular da hükümet pek oralı olamadı. Zira Marshall Yardımı için Amerika Birleşik Devletleri ile görüşüyorlardı ve ABD Türkiye'nin sanayileşmesine pek sıcak bakmıyordu. Dönemin hükümeti de zaten sanayileşme konusunda pek

istekli değildi. Taslak plan böylece rafa kalktı. Dahası, 1940'lı yılların sonunda uçak sanayi başta olmak üzere stratejik alanlardaki sanayiler kapatıldı.

Her şeye rağmen, Demokrat Parti döneminde tekstil başta olmak üzere özel sektör bazlı bir sanayileşme dönemi başladı. Planlı dönemde (1960-1980) ise tekstil sanayi gelişti. Ancak katı ithal ikamesi uygulaması ihracata yönelimi sınırladı ve şirketlerimiz "learning by exporting" adını verdiğimiz uluslararası piyasa eğitiminden geçemedi. Bununla birlikte 1970'li yılların ortasında Necmettin Erbakan'ın yönetimindeki Ağır Sanayi Hamlesi Türkiye'de önemli sektörlerde (elektronik, takım tezgâhları, elektromekanik (jeneratörler), çelik, uçak gibi stratejik alanlarda önemli bir sanayileşme süreci başlattı. Örneğin TUSAŞ, Aselsan, TŪMOSAN, TEMSAN, TAKSAN, TESTAŞ, GERKONSAN gibi kuruluşlar bu dönemde kuruldu.

1980'li yıllardaki liberalleşme

dönemi sırasında sanayi içe dönük şirketlerimiz ihracata yöneldi. Bunda aşırı değerli Türk lirasının 1980 yılındaki devalüasyon eliyle rekabetçi hale getirilmesi önemli rol oynadı. İhracat 1980 yılında 2,5 milyar dolardan 1987 yılında 11 milyar doları aştı. Ancak bu dönemde stratejik sektör tanımlaması yoktu. Teşvik Uygulama Genel Müdürlüğü tarafından verilen sanayi teşvikleri her sınıai sektöre açıktı. 2000'li yıllarda ise bu teşvikler daha çok bölgesel kalkınma aracı olarak, geri kalmış bölgelere sanayi yatırımları çekmek için kullanıldı ve sektörel önceliklendirme yapılmadı. Son dönemde bu yaklaşımda önemli ve olumlu bir kırılma görüyoruz. 11. Kalkınma Planı'nda stratejik sektörler atıf yapıldı. T.C. Bilim ve Sanayi Bakanlığı ise bunu işler hale getirmek için Hamle Programı adı altında stratejik sektörlerdeki sınıai yatırımlara mali teşvikler veriyor. Japonya başta olmak üzere tüm Doğu Asya tecrübesi bu yaklaşımın doğru olduğunu söylüyor. Her sektöre teşvik vermek hiçbir sektöre teşvik vermemektir.

O halde şu soruyu soralım: Türkiye için stratejik sanayi sektörleri hangileridir?

Cevabı da kendimize göre verelim: Ulaştırma araçları ve aksamları (otomobil, gemi, havacılık ve uzay, ...), tıbbi cihaz ve ilaç, kimya, yazılım, yapay zeka, robotik, enerji makineleri...

Peki bu sektörleri desteklemek için Hamle Programı dışında araçlara ihtiyacımız var mı?

Evet var.

Bir örnek vereyim. Tren, tramvay gibi raylı sistem ulaştırma araçları teknolojik açıdan havacılık (uçak) ile denk, uzay teknolojisine de yakın seviyededir. 'Otomobil'e oranla ise epey yukarıdadır. Türkiye'de bu alanda dünyada önde gelen iki üreticimiz var. Teknolojileri tamamen yerli dev kuruluşlar (Durmazlar ve Bozankaya). Avrupa dahil dünyada birçok ülkeye ihracat yaparken yurt içinde ise (Belediyelerimiz ve Ulaştırma Bakanlığı) ürün satmakta

sıkıntı çekiyorlar. Daha üzücü bir örnek; dünyanın en büyük havaalanlarından olan göz bebeğimiz İstanbul Havaalanı'nda, doğal taşlar alanında dünya liderlerinden olan Türkiye'den taş kullanılmadı. Taşlar ithal edildi.

Yani, birinci destek, kamu satın alımlarında yerli sanayi firmalarına örülen duvarlar kaldırılmalı.

İkinci destek ise çok başarılı bir örnek olan savunma sanayindeki bazı satın alma şartlarının stratejik sektörlere de getirilmesidir. Tren seti, tramvay dahil raylı sistem üreticilerimiz ihalelere girdiği zaman TL fiyat vermeleri isteniyor. Buraya kadar normal görünüyor. Ancak kurun son derece hareketli olduğu günümüzde, 2-3 sene sürecek teslimat programlarında nasıl o günün kuruyla teklif vereceksiniz?

Yani, ikinci destek, yerli stratejik sektör şirketlerine dolar/euro bazlı teklif verme yetkisi verilmelidir. Unutmayalım, kur istikrarı da dahil makroekonomik istikrar, devletin bir numaralı görevidir.

11. KALKINMA PLANI'NDA STRATEJİK SEKTÖRLERE ATIF YAPILDI. T.C. BİLİM VE SANAYİ BAKANLIĞI İŞE BUNU İŞLER HALE GETİRMEK İÇİN HAMLE PROGRAMI ADI ALTINDA STRATEJİK SEKTÖRLERDEKİ SINAİ YATIRIMLARA MALİ TEŞVİKLER VERİYOR.